

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ

Γιώργος Μπάλιας,
Δικηγόρος, Αναπληρωτής Καθηγητής περιβαλλοντικής πολιτικής,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ

Γιώργος Μπάλιας,
Δικηγόρος, Αναπληρωτής Καθηγητής περιβαλλοντικής πολιτικής,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Μάιος 2021

Εισαγωγικά

Η περιβαλλοντική κρίση έχει λάβει σχεδόν ανεξέλεγκτες διαστάσεις. Τα φυσικά συστήματα συνεχώς υποβαθμίζονται ή καταστρέφονται. Η οικονομική κατάσταση των ανθρώπων σε πλανητικό επίπεδο συμπιέζεται ολοένα και περισσότερο από τις διευρυνόμενες ανισότητες, η περιβαλλοντική υποβάθμιση πλήττει πολύ βαρύτερα τους φτωχούς και τα ευάλωτα στρώματα, ενώ προβάλλει πιο απειλητική για τους νέους και τις επόμενες γενιές, κυρίως λόγω της κλιματικής κρίσης¹.

Ο στόχος της αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης δεν μπορεί παρά να αποτελείται από ένα σύνολο μέτρων και πολιτικών που θα αποσυνδέουν την ανάπτυξη από την απεριόριστη χρήση φυσικών πόρων και θα μειώνουν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου (ΑτΘ)². Ωστόσο, οι εν λόγω εκπομπές αυξάνονται συνεχώς τα τελευταία έτη (2019 και 2020), η δε μέση θερμοκρασία του πλανήτη ανήλθε κατά 1,2 °C σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα³, ενώ οι εκπομπές ΑτΘ θα πρέπει να είναι μηδενικές μέχρι το 2050 για να επιτευχθεί ο στόχος του περιορισμού της θέρμανσης του πλανήτη στους 1,5 °C πάνω από τα προβιομηχανικά επίπεδα⁴. Ειδικότερα, στην Ευρώπη η κατάσταση είναι ιδιαίτερα επιβαρυνμένη καθώς το έτος 2020 ήταν το θερμότερο που έχει καταγραφεί με μέση αύξηση της θερμοκρασίας τον χειμώνα κατά 3,4°C, σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του προγράμματος Copernicus της ΕΕ.

¹ UNEP (2021). Making Peace with Nature: A Scientific blueprint to tackle the climate, biodiversity and pollution emergencies

² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021, COM(2020) 575 final, 17.9.2020.

³ WMO, 2021, State of the Global Climate Change 2020.

⁴ IPCC, 2018, Special Report on Global Warming of 1,5 °C.

Για την αντιμετώπιση αυτής της πραγματικότητας εκπονούνται μέτρα και πολιτικές που λειτουργούν στο πλαίσιο μιας πολυεπίπεδης διακυβέρνησης που περιλαμβάνει, τα Κράτη-Μέλη (Κ-Μ) και την ΕΕ, με την τελευταία να έχει την πρωτοβουλία των κινήσεων⁵. Το περιεχόμενο των ανωτέρω μέτρων και πολιτικών έχει ολιστικό χαρακτήρα καθώς οι στόχοι στους οποίους αποβλέπουν είναι ποικίλοι (π.χ. μέτρα μετριασμού της κλιματικής αλλαγής και προσαρμογής σε αυτή, μέτρα προστασίας της βιοποικιλότητας, μέτρα για την προώθηση της κυκλικής οικονομίας, μέτρα προστασίας των γεωργικών εδαφών και των γεωργικών γαιών κλπ)⁶. Ο εμβληματικός στόχος γύρω από τον οποίο αναπτύσσονται όλες οι άλλες πολιτικές είναι η κλιματική ουδετερότητα έως το 2050 μέσω μιας πράσινης και δίκαιης μετάβασης⁷. Σύμφωνα με πρόσφατη ανακοίνωση της Επιτροπής, οι χρηματοδοτήσεις των σχετικών δράσεων θα αντιστοιχούν τουλάχιστον στο 30% του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου (ΠΔΠ) 2021-2027⁸.

Στην παρούσα μελέτη αρχικά θα γίνει λόγος για τα θεσμικά εργαλεία της ΕΕ που συνδέονται κυρίως με τη χρηματοδότηση των δράσεων για την αντιμετώπιση της κλιματικής και της περιβαλλοντικής κρίσης γενικότερα. Στη συνέχεια η μελέτη θα επικεντρωθεί στους όρους και τις προϋποθέσεις των χρηματοδοτήσεων των Κ-Μ από την ΕΕ και ακολούθως θα γίνει αναφορά στο εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας κατά το σκέλος που αφορά στην πράσινη μετάβαση. Τέλος, θα ακολουθήσουν μερικά συμπεράσματα σχετικά με τη λειτουργία των θεσμικών εργαλείων και τη συμμετοχή των πολιτών.

⁵ J. Birger Skjaerseth, Towards a European Green Deal: The evolution of EU climate and energy policy mixes, *International Environmental Agreements*, 2021, 21(1), pp. 25-41.

⁶ L. Kramer, Planning for Climate and Environment: The EU Green Deal, *Journal for European environmental & Planning Law*, 17 (2020) 267-306.

⁷ R.C. Fleming & R. Mauger, Green and Just? An Update on the European Green Deal', *Journal for European environmental & Planning Law*, 18 (2021) 164-180.

⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ενίσχυση της κλιματικής φιλοδοξίας της Ευρώπης για το 2030, COM(2020) 562 final, 17.9.2020.

Οδικός χάρτης και θεσμικά εργαλεία της ΕΕ

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (ΕΣ) διαμόρφωσε έναν οδικό χάρτη για την υλοποίηση της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας (2019), της Συνθήκης του Παρισιού (2015) και της απόφασης του ΟΗΕ για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (2015), όπως επίσης και για την αντιμετώπιση των συνεπειών του COVID-19. Η εν λόγω πολιτική περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τον Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΜΑΑ) ύψους 672.5 δισ. ευρώ εκ των οποίων 360 δισ. ευρώ υπό μορφή δανείων προς τα Κ-Μ και 312.5 δισ. ευρώ υπό μορφή επιχορηγήσεων⁹. Επίσης, αναγνωρίζεται ο αυξημένος ρόλος της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ) καθώς θα είναι η «κλιματική τράπεζα» που θα στηρίζει επενδύσεις για το περιβάλλον και την κλιματική κρίση ύψους 1 τρισ. ευρώ έως το 2030.

Μέχρι τις 31.12.2022 η Επιτροπή θα κατανείμει το 70% του ποσού που προορίζεται για τις επιχορηγήσεις και από 1.1.2023 έως 31.12.2023 το υπόλοιπο 30%. Τα δάνεια θα καταβάλλονται σε δόσεις ανάλογα με τους στόχους που σχετίζονται με την πληρωμή του δανείου. Η Ελλάδα θα λάβει ως επιχορήγηση το συνολικό ποσόν των 17.8 δισ. ευρώ και υπό μορφή δανείων το ποσόν των 12.5 δισ. ευρώ.

Για την υλοποίηση των πολιτικών αποφάσεων του Συμβουλίου σχετικά με τις χρηματοδοτήσεις, έχει διαμορφωθεί ένα σύνθετο νομοθετικό πλαίσιο που ορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις για την ενεργοποίησή τους. Βασικοί άξονες του ως άνω πλαισίου είναι:

- Ο Κανονισμός **2021/241** για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας
- Ο Κανονισμός **2020/852** για τη διευκόλυνση των βιώσιμων επενδύσεων (κανονισμός για την ταξινόμηση)
- Ο Κανονισμός για την κλιματική ουδετερότητα (υπό τελική διαμόρφωση).

⁹ Σύμφωνα με την Επιτροπή «ο ΜΑΑ είναι απότοκο του στόχου που έθεσε η ΕΕ να επιτύχει ανταγωνιστική βιωσιμότητα και συνοχή μέσω μιας νέας αναπτυξιακής στρατηγικής, της ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας», βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021, COM(2020) 575 final, 17.9.2020.

Όροι και προϋποθέσεις για την έγκριση των χρηματοδοτήσεων

Ο πρώτος μεταξύ των έξι πυλώνων που αποτελούν το πεδίο εφαρμογής του ΜΑΑ, είναι η πράσινη μετάβαση. Σύμφωνα με την Επιτροπή, τα Κ-Μ θα πρέπει να εκπονήσουν εθνικά Σχέδια Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΕΣΑΑ) τα οποία θα πρέπει να προβλέπουν ταχεία ανάπτυξη της ανανεώσιμης ενέργειας και του υδρογόνου καθώς και της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων. Επίσης, θα πρέπει να προβλέπουν μέτρα για την προώθηση της κυκλικής οικονομίας, τη βελτίωση των περιβαλλοντικών υποδομών και μέτρα για την προστασία και την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας. Τα ΕΣΑΑ θα πρέπει να διασφαλίζουν την ισότιμη και κοινωνικά δίκαιη μετάβαση σε όλους τους τομείς πράσινης πολιτικής και για το λόγο αυτό είναι αναγκαίο να προηγηθεί ευρύς διάλογος πριν από την εκπόνηση τους.¹⁰

Τα ΕΣΑΑ θα υποβάλλονται προς αξιολόγηση στην Επιτροπή και θα πρέπει να είναι πλήρως αιτιολογημένα και τεκμηριωμένα (άρθρο 18 του Κανονισμού 2021/241). Ειδικότερα, πρέπει να αποδεικνύεται ότι τα μέτρα του ΕΣΑΑ συνεισφέρουν στην πράσινη μετάβαση, συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητας, και να αποδεικνύουν με ποσοτικοποιημένο τρόπο, ότι το 37% των συνολικών πιστώσεων θα πρέπει να αφορούν δράσεις για την κλιματική αλλαγή και το περιβάλλον ευρύτερα. Προτείνεται συγκεκριμένη μεθοδολογία για την εκπόνηση των μέτρων (επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις) και για την παρακολούθηση των κλιματικών στόχων, με βάση την οποία θα λαμβάνονται οι αποφάσεις από την Επιτροπή σχετικά με την έναρξη ή τη συνέχιση της χρηματοδότησης¹¹. Η εν λόγω μεθοδολογία περιλαμβάνεται στον εκτελεστικό κανονισμό που συμπληρώνει τον Κανονισμό 2020/852 όπου προβλέπονται τα τεχνικά κριτήρια προκαταρκτικής αξιολόγησης για να προσδιοριστούν, αφενός μεν οι δραστηριότητες που συμβάλλουν στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής ή στην προσαρμογή σε αυτή, αντίστοιχα, αφετέρου δε οι δραστηριότητες που δεν προκαλούν σημαντική βλάβη σε άλλους περιβαλλοντικούς στόχους¹².

¹⁰ Ibid.

¹¹ Σύμφωνα με το άρθρο 19 του Κανονισμού 2021/241 η Επιτροπή αξιολογεί το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και υποβάλλει πρόταση στο Συμβούλιο για τη λήψη απόφασης. Να σημειωθεί ότι η Επιτροπή αξιολογεί τη συνάφεια, την αποτελεσματικότητα, την αποδοτικότητα και τη συνοχή του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

¹² The EU Taxonomy Climate Delegated Act, C(2021) 2800/3, 21.4.2021.

Ειδικότερα, ο εκτελεστικός Κανονισμός αποτελεί ένα εργαλείο που στηρίζεται στην επιστήμη και στη διαφάνεια και σκοπό έχει, υιοθετώντας τεχνικά κριτήρια, να ορίσει ποιες οικονομικές δραστηριότητες συμβάλλουν ουσιαστικά στους στόχους της Πράσινης Συμφωνίας, ειδικότερα σε σχέση με τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή σε αυτή και έτσι να χαρακτηριστούν βιώσιμες. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο εν λόγω Κανονισμός καλύπτει 13 τομείς μεταξύ των οποίων, τις ΑΠΕ, τις μεταφορές, τη δασοκομία, τη βιομηχανία, τα κτίρια, τις ασφάλειες κλπ, που όλοι μαζί καλύπτουν το 80% περίπου των εκπομπών ΑτΘ στην ΕΕ¹³.

Η αρχή της μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης

Ο ΜΑΑ χρηματοδοτεί μόνο τα μέτρα που σέβονται την αρχή της μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης (άρθρα 5 και 17 του Κανονισμού 2021/241). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την εν λόγω αρχή, τα μέτρα των ΕΣΑΑ δεν θα πρέπει να προκαλούν σημαντική επιβάρυνση σε έξι περιβαλλοντικούς στόχους, που περιλαμβάνονται στο άρθρο 9 του κανονισμού για την ταξινόμηση. Αυτοί είναι οι εξής:

- α) ο μετριασμός της κλιματικής αλλαγής·
- β) η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή·
- γ) η βιώσιμη χρήση και προστασία των υδάτινων και των θαλάσσιων πόρων·
- δ) η μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία·
- ε) η πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης·
- στ) η προστασία και αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων.

¹³ EC, EU Taxonomy, Corporate Sustainability Reporting, Sustainability Preferences and Fiduciary Duties: Directing finance towards the European Green Deal, COM(2021) 188 final, 21.4.2021.

Ποιες είναι οι περιπτώσεις που υπάρχει σημαντική επιβάρυνση για τους περιβαλλοντικούς στόχους

Αυτές οι περιπτώσεις περιλαμβάνονται στο άρθρο 17 του Κανονισμού για την ταξινόμηση και είναι οι εξής:

Μία οικονομική δραστηριότητα θεωρείται ότι επιβαρύνει σημαντικά:

α) τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, όταν η εν λόγω δραστηριότητα οδηγεί σε σημαντικές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου·

β) την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, όταν η εν λόγω δραστηριότητα οδηγεί σε αυξημένο αρνητικό αντίκτυπο των πραγματικών και των αναμενόμενων κλιματικών συνθηκών στην ίδια τη δραστηριότητα ή σε ανθρώπους, φυσικούς πόρους ή περιουσιακά στοιχεία·

γ) τη βιώσιμη χρήση και προστασία των υδάτινων και των θαλάσσιων πόρων, όταν η εν λόγω δραστηριότητα είναι επιβαρυντική:

i) για την καλή κατάσταση ή για το καλό οικολογικό δυναμικό των υδατικών συστημάτων, συμπεριλαμβανομένων των επιφανειακών και των υπόγειων υδάτων, ή

ii) για την καλή περιβαλλοντική κατάσταση των θαλάσσιων υδάτων·

δ) την κυκλική οικονομία, συμπεριλαμβανομένης της πρόληψης δημιουργίας αποβλήτων και της ανακύκλωσης, όταν:

i) η εν λόγω δραστηριότητα οδηγεί σε σημαντικές ανεπάρκειες ως προς τη χρήση υλικών ή στην άμεση ή έμμεση χρήση φυσικών πόρων όπως μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, πρώτων υλών, ύδατος και εδάφους σε ένα ή περισσότερα στάδια του κύκλου ζωής των προϊόντων, μεταξύ άλλων από άποψη ανθεκτικότητας, δυνατότητας επισκευής, αναβάθμισης, επαναχρησιμοποίησης ή ανακύκλωσης των προϊόντων·

ii) η εν λόγω δραστηριότητα οδηγεί σε σημαντική αύξηση της παραγωγής, της αποτέφρωσης ή της διάθεσης αποβλήτων, με εξαίρεση την αποτέφρωση μη ανακυκλώσιμων επικίνδυνων αποβλήτων, ή

iii) η μακροπρόθεσμη διάθεση αποβλήτων ενδέχεται να προκαλέσει σημαντική και μακροπρόθεσμη βλάβη στο περιβάλλον·

ε) την πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης, όταν η εν λόγω δραστηριότητα οδηγεί σε σημαντική αύξηση των εκπομπών ρύπων στην ατμόσφαιρα, στα ύδατα ή στο έδαφος, σε σύγκριση με την κατάσταση πριν από την έναρξη της δραστηριότητας· ή

στ) την προστασία και την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων, όταν η εν λόγω δραστηριότητα:

i) είναι σε σημαντικό βαθμό επιβαρυντική για την καλή κατάσταση και την ανθεκτικότητα των οικοσυστημάτων, ή

ii) είναι επιβαρυντική για την κατάσταση διατήρησης οικότοπων και ειδών, συμπεριλαμβανομένων όσων είναι ενωσιακού ενδιαφέροντος.

Ο τρόπος που θα πρέπει να εφαρμόζεται η αρχή της μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης

Η αρχή της μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης (ΑΜΠΣΒ) αποτελεί το κομβικό σημείο του ΜΑΑ σε ό,τι αφορά την πράσινη μετάβαση. Από τον τρόπο εφαρμογής της εν λόγω αρχής θα εξαρτηθεί εάν θα επιτευχθούν οι κλιματικοί στόχοι. Βασικό εργαλείο για την εφαρμογή της ΑΜΠΣΒ είναι ο εκτελεστικός Κανονισμός στον οποίο αναφερθήκαμε παραπάνω. Με βάση αυτόν, λοιπόν, τα Κ-Μ θα πρέπει να αποδεικνύουν ότι κανένα μέτρο των ΕΣΑΑ δεν θα πρέπει να συνεπάγεται σημαντική επιβάρυνση για τους περιβαλλοντικούς στόχους. Διαφορετικά, δεν θα εγκρίνεται από την Επιτροπή και το Συμβούλιο. Για παράδειγμα, η χρηματοδότηση των επενδύσεων ορυκτών καυσίμων ενέχει τον κίνδυνο να επιβαρύνει σημαντικά τους στόχους του μετριασμού της κλιματικής αλλαγής και της πρόληψης της ρύπανσης και ως εκ τούτου να μην είναι επιλέξιμες οι επενδύσεις αυτές.

Περαιτέρω, τα μέτρα των ΕΣΑΑ (μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις) θα πρέπει να συμμορφώνονται με την ισχύουσα περιβαλλοντική νομοθεσία. Ειδικότερα, οι εκτιμήσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων ενός μέτρου θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την αξιολόγηση ως προς τη μη πρόκληση σημαντικής βλάβης, ισχύει δε ιδίως για τις επενδύσεις σε υποδομές. Αυτό σημαίνει ότι δεν αρκεί μόνο η αξιολόγηση σχετικά με την πρόκληση σημαντικής βλάβης στο περιβάλλον αλλά απαιτείται, επιπλέον, η συμμόρφωση, α) με την Οδηγία για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (2011/92/ΕΕ), β) με την Οδηγία για τη στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση (2001/42/ΕΚ) και γ) με την Οδηγία σχετικά με τη δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων στη βιοποικιλότητα (92/43/ΕΟΚ)¹⁴.

Επίσης, η υλοποίηση ενός μέτρου των ΕΣΑΑ για την επίτευξη ενός περιβαλλοντικού στόχου δεν μπορεί να γίνεται εις βλάβη ενός ή περισσότερων από τους υπόλοιπους πέντε περιβαλλοντικούς στόχους. Έτσι, η υλοποίηση έργων ΑΠΕ που συμβάλλει στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής δεν θα πρέπει να επιδρά αρνητικά στη βιοποικιλότητα. Αυτό μπορεί να συμβαίνει με τις λεγόμενες ΒΑΠΕ. Ομοίως, η αξιολόγηση ως προς τη μη πρόκληση σημαντικής βλάβης θα πρέπει να λαμβάνει

¹⁴ EC, Technical guidance on the application of “do not significant harm” under the recovery and Resilience Facility Regulation, C(2021) 1054 final, 12.2.2021.

υπόψη τον κύκλο ζωής μιας δραστηριότητας. Για παράδειγμα, η επαναχρησιμοποίηση ή και η ανακύκλωση πρώτων υλών και αποβλήτων θα πρέπει να διασφαλίζει ότι δεν βλάπτεται σημαντικά ο περιβαλλοντικός στόχος της κυκλικής οικονομίας. Έτσι, η διαχείριση σύμμεικτων αποβλήτων, ιδίως μέσω ΣΔΙΤ, δεν έχει τις προϋποθέσεις για να ενταχθεί στην κυκλική οικονομία. Όλες, λοιπόν, οι παραπάνω περιπτώσεις ενδέχεται να θεωρηθεί ότι δεν είναι συμβατές με την αρχή της μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης στο περιβάλλον και ως εκ τούτου είναι πιθανό να μην είναι επιλέξιμες για ένταξη στο ΜΑΑ.

Το ελληνικό ΕΣΑΑ

Δόθηκε πρόσφατα στη δημοσιότητα το κείμενο που περιλαμβάνει τους βασικούς πυλώνες και άξονες του ΕΣΑΑ μεταξύ των οποίων και εκείνον της πράσινης μετάβασης¹⁵. Σε αυτό περιλαμβάνονται οι επιχορηγήσεις και τα δάνεια. Όπως προκύπτει, το 67% των επιχορηγήσεων θα κατευθυνθεί σε δημόσιες επενδύσεις υπό τη μορφή -κατά βάση- ΣΔΙΤ, ενώ το σύνολο των δανείων θα κατευθυνθεί σε πέντε στόχους, μεταξύ των οποίων και η πράσινη μετάβαση, όλα δε υπό μορφή ΣΔΙΤ.

Ειδικότερα, τα ποσά που προορίζονται για την πράσινη μετάβαση είναι 6.026 εκατ. ευρώ, πράγμα που δείχνει ότι, μέχρι τώρα τουλάχιστον, δεν καλύπτεται ο υποχρεωτικός στόχος που είναι το 37% των πόρων του Ταμείου να χρησιμοποιηθούν στον τομέα της πράσινης μετάβασης. Οι πληροφορίες αναφέρουν ότι βρισκόμαστε σε αυτό το σημείο διότι δεν κατέληξαν ακόμη σε συμφωνία οι διαπραγματεύσεις της κυβέρνησης με τις ισχυρές εταιρίες που εμπλέκονται στον τομέα της πράσινης μετάβασης. Ωστόσο, όπως έχουν τα πράγματα μέχρι τώρα (και με την επιφύλαξη της δημοσίευσης του τελικού ΕΣΑΑ), μια απλή ανάγνωση των αξόνων του δημοσιευθέντος σχεδίου για την εν λόγω μετάβαση μάς οδηγεί σε ανησυχητικά συμπεράσματα.

¹⁵ Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας: Αναλυτική Περιγραφή Δράσεων, 2.4.2021.

Ο άξονας του ΕΣΑΑ σχετικά με το νέο ενεργειακό μοντέλο

Ειδικότερα, ο άξονας που αφορά στο νέο ενεργειακό μοντέλο έχει δύο χαρακτηριστικά. Πρώτον, είναι επικεντρωμένος στην ανάπτυξη ΒΑΠΕ (μεγάλης κλίμακας αιολικά πάρκα και φωτοβολταϊκά.) Αυτό προκύπτει από το ότι οι επιμέρους στόχοι, έτσι όπως έχουν τεθεί στο σχέδιο, είναι για να υπηρετήσουν την εν λόγω ανάπτυξη. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ανάπτυξη συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας ισχύος μέχρι 1.380 MW, προώθηση ηλεκτρικής διασύνδεσης νησιών με βάση ορυκτά καύσιμα, μεγάλη αύξηση ισχύος υποσταθμών ή απλοποίηση διαδικασίας αδειοδότησης. Είναι, λοιπόν, προσανατολισμένο το σχέδιο προς την αναδιάρθρωση της αγοράς ενέργειας προς όφελος ενός μικρού κύκλου μεγάλων εταιριών, καθόσον δεν εντάσσει την κοινωνία στην εξυπηρέτηση αυτού του στόχου δεδομένου ότι δεν υπάρχει αναφορά στις ΜμΕ, στις ενεργειακές κοινότητες ή στην τοπική αυτοδιοίκηση¹⁶. Άλλωστε, είμαστε μάρτυρες μιας άνευ προηγουμένου συσσώρευσης εγκρίσεων αδειών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ σε μεγάλες εταιρίες οι οποίες, επιπλέον, εξαγοράζουν μικρότερες και δεσποζουν ήδη στην αγορά αναμένοντας τις χρηματοδοτήσεις (στο ΕΣΑΑ αναφέρεται συγκεκριμένα ότι οι επενδύσεις στην ενέργεια θα φτάσουν τα 11,5 δισ. Ευρώ).

Περαιτέρω, δεν τίθεται κανένας συγκεκριμένος στόχος για άλλες μορφές ΑΠΕ, όπως π.χ. η ταχεία ανάπτυξη φωτοβολταϊκών στις στέγες, το βιοαέριο ή το πράσινο υδρογόνο. Το τελευταίο μπορεί να καλύψει, τα επόμενα χρόνια, το 1/5 της σημερινής χρήσης ορυκτών καυσίμων κυρίως στη βιομηχανία, στη ναυτιλία και στην αεροπλοΐα. Για το λόγο αυτό, άλλωστε, θεωρείται κλειδί για την απανθρακοποίηση της Ευρώπης¹⁷. Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι αρκετά Κ-Μ έχουν ήδη διαμορφώσει εθνικές στρατηγικές για το πράσινο υδρογόνο¹⁸. Η ελληνική κυβέρνηση δημοσίευσε πρόσφατα πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος¹⁹ για τη συμμετοχή ελληνικών επιχειρήσεων στο σημαντικό σχέδιο κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος²⁰ σχετικά με τις «τεχνολογίες και συστήματα υδρογόνου» χωρίς αυτή να εντάσσεται στο ΕΣΑΑ.

¹⁶ Αναλυτικά για το ζήτημα της υπερσυγκέντρωσης κεφαλαίων στον τομέα της ενέργειας, βλ., Λ. Λαμπριανίδη Η στροφή στις ΑΠΕ να μην οδηγήσει σε μια νέα ολιγαρχία της ενέργειας, ENA, 2021.

¹⁷ MATERIAL ECONOMICS, MAINSTREAMING GREEN HYDROGEN IN EUROPE, 2020.

¹⁸ Stratégie nationale pour le développement de l'hydrogène décarboné en France, 2020.

¹⁹ Αρ. Πρωτ.: 41525-7.4.2021.

²⁰ Important Project of Common European Interest.

Δεν είναι σαφές, ωστόσο, κατά πόσο η προτεινόμενη παραγωγή υδρογόνου θα αφορά στο πράσινο υδρογόνο (από ΑΠΕ) ή το υδρογόνο χαμηλών εκπομπών άνθρακα (από ΦΑ)²¹.

Το ίδιο ισχύει και για τους άλλους άξονες. Πχ. Ο άξονας της ενεργειακής αναβάθμισης των κτιρίων επικεντρώνεται στην εξοικονόμηση ενέργειας, στη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας και στην αναβάθμιση κτιρίων του Δημοσίου. Οι στόχοι αυτοί καλώς τίθενται, ωστόσο υπάρχει μια σημαντική παράλειψη: Δεν περιλαμβάνεται ως ειδικότερο και διακριτό μέτρο η ταχεία ανάπτυξη φωτοβολταϊκών στις στέγες που είναι ένα απολύτως οικολογικό μέτρο, πλήρως συμβατό με την προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας, σύμφωνα με τον κανονισμό για την ταξινόμηση. Το ίδιο συμβαίνει και στον τομέα των μεταφορών από τον οποίο λείπει ένα συνολικό πρόγραμμα ανάπτυξης πράσινων ΜΜΜ με ιδιαίτερη ενίσχυση των καθαρών μέσων σταθερής τροχιάς, καθώς ο τόνος δίνεται στην πράσινη ηλεκτροκίνηση των ΙΧ αυτοκινήτων, μέτρο ορθό αλλά απολύτως ανεπαρκές. Από την παράθεση των ως άνω αξόνων προκύπτει ότι η πράσινη μετάβαση θα καταλήξει να είναι υπόθεση των μεγάλων εταιριών οι οποίες με τα τεράστια κλίμακας έργα θα επιτελέσουν μια μετάβαση τύπου πράσινη (greenwash) δηλαδή στην ουσία θα συνεχίσουν το κυρίαρχο μοντέλο παραγωγής ενέργειας που προκαλεί σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα και στη φύση γενικότερα.

²¹ Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η όποια απόφαση για παραγωγή πράσινου υδρογόνου πρέπει να λαμβάνεται δημοκρατικά και με διαφάνεια εντός ενός σαφούς θεσμικού πλαισίου. Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι πρόσθετες επενδύσεις σε ΑΠΕ είναι αναγκαίες προκειμένου να διασφαλιστεί η παραγωγή πράσινου υδρογόνου μέσω ηλεκτρόλυσης. Αν χρησιμοποιηθεί ΦΑ τότε το υδρογόνο είναι μεν «καθαρό» αλλά η όλη διαδικασία είναι «βρώμικη» («μπλε» υδρογόνο ή «γκρίζο» αν χρησιμοποιηθεί άνθρακας κλπ). Οι εν λόγω επενδύσεις (για αιολική ή φωτοβολταϊκή ενέργεια) θα πρέπει να γίνονται με συμμετοχικά σχήματα στα οποία είναι αναγκαίο να λαμβάνει μέρος και η τοπική αυτοδιοίκηση ώστε ο στόχος να είναι η ικανοποίηση κατά βάση των αναγκών των περιοχών πράγμα που θα αποτρέψει τη δημιουργία ΒΑΠΕ. Ήδη Κ-Μ της ΕΕ κινούνται προς αυτή την κατεύθυνση (Πχ. Ισπανία, Γαλλία, Δανία, Φινλανδία). Σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο, βλ., S. Lavrijssen & B. Vitez, Make Hydrogen Whilst the Sun Shines: How to Turn the Current Momentum into a Well-Functioning Hydrogen Market?, Carbon and Climate Law Review, 2020, 4, pp.266-280.

²² Europe Gas Tracker Report 2021.

Δεύτερον, η προβλεπόμενη στο ΕΣΑΑ ενεργειακή μετάβαση ενδέχεται να αυξήσει αντί να μειώσει τις εκπομπές ΑτΘ. Το πρόβλημα αυτό έχει να κάνει τόσο με την πολιτική της ΕΕ όσο και με την πολιτική της Ελλάδας ειδικότερα. Σύμφωνα με πρόσφατη Έκθεση²² όλες οι υποδομές φυσικού αερίου (ΦΑ) στην ΕΕ (αγωγοί και τέρμιναλ υδροποιημένου ΦΑ) υπάρχουσες και μελλοντικές, προσθέτουν 222 δισ. κ.μ./ανά έτος ΦΑ εξ αιτίας των εισαγωγών του στην ΕΕ. Αυτό ενέχει, κυρίως, τον κίνδυνο να μην επιτευχθεί ο στόχος της μείωσης των εκπομπών ΑτΘ κατά 55% σε σχέση με το 1990 έως το 2030. Επίσης, επειδή τα Κ-Μ πρέπει να μειώσουν τη χρήση ορυκτών καυσίμων, σύμφωνα με τη Συνθήκη του Παρισιού, η εν λόγω επέκταση του ΦΑ ενέχει και τον κίνδυνο εγκατάλειψης των υποδομών αυτών, που είναι ύψους 87 δισ. ευρώ, στις αμέσως επόμενες δεκαετίες.

Η Ελλάδα έχει σημαντικό μερίδιο στην ανάπτυξη υποδομών ΦΑ. Το κόστος των υποδομών ΦΑ στην Ελλάδα, υπαρχουσών και μελλοντικών, ανέρχεται στα 8 δισ. Ευρώ (πάνω από το 90% είναι νέες επενδύσεις). Είναι το τέταρτο μεγαλύτερο στην ΕΕ, μπροστά από μεγάλες χώρες (Γερμανία, Ισπανία Γαλλία κλπ). Μεταξύ των αγωγών ΦΑ στην ΕΕ, συνολικού κόστους 25.397 εκατ. ευρώ, η Ελλάδα έχει ήδη εγκρίνει τους: α) East Med Gas Pipeline κόστους 5.071 εκατ. ευρώ που είναι, μάλιστα, έργο υποψήφιο για τη λίστα έργων κοινού ενδιαφέροντος που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ και β) TAP (για το οποίο δεν υπάρχουν στοιχεία). Περαιτέρω, προτείνονται νέοι αγωγοί ΦΑ στην ΕΕ, μήκους 10.887 χμ και κόστους 45.594 εκατ. ευρώ. Στην Ελλάδα, προτεινόμενος αγωγός ΦΑ είναι ο Poseidon Pipeline μήκους 680 χμ και κόστους 2.871 εκατ. ευρώ. Αναφορικά με τα τέρμιναλ υδροποιημένου φυσικού αερίου, στην Ελλάδα είναι υπό κατασκευή τέτοιο έργο στην Αλεξανδρούπολη δυναμικότητας 6.1. δισ. κμ/ανά έτος ΦΑ και κόστους 485 εκατ. ευρώ. Το εν λόγω έργο είναι ενταγμένο στη λίστα των έργων κοινού ενδιαφέροντος²³.

²² Europe Gas Tracker Report 2021.

²³ Ibid.

Στο ως άνω πλαίσιο των υποδομών ΦΑ θα πρέπει να προστεθούν και οι νέες μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με χρήση ΦΑ για να καλυφθούν οι ανάγκες λόγω της ταχείας απολιγνιτοποίησης. Οι παραπάνω συνολικές οικονομικές δραστηριότητες δείχνουν ότι δεν πρόκειται να αποφευχθεί ο κίνδυνος να παραμείνει το ΦΑ επί δεκαετίες ως δήθεν «αέριο γέφυρα», με αποτέλεσμα να αυξάνονται εκθετικά οι εκπομπές μεθανίου στην ατμόσφαιρα²⁴. Επίσης, στο ΕΣΑΑ δεν αναιρείται η πολιτική των εγκρίσεων των έργων εξορύξεων υδρογονανθράκων, σε αντίθεση με ότι συμβαίνει σε άλλα Κ-Μ (Γαλλία, Ισπανία, Δανία) ή στις ΗΠΑ υπό τη νέα προεδρία Μπάιντεν.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο άξονας του ΕΣΑΑ σχετικά με την ενεργειακή μετάβαση όχι μόνο δεν συμβάλλει στο στόχο της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050, αλλά απεναντίας μάς απομακρύνει από αυτόν, καθώς εντάσσεται στο -ακόμη- κυρίαρχο ρεύμα της συνεχιζόμενης και εντεινόμενης χρήσης ορυκτών καυσίμων και της συνακόλουθης αύξησης των εκπομπών Ατ²⁵. Με βάση τα παραπάνω, ο άξονας του ΕΣΑΑ για την ενεργειακή μετάβαση είναι ελάχιστα συμβατός με το άρθρο 10 του Κανονισμού για την ταξινόμηση. Περαιτέρω δε, σύμφωνα με τον εκτελεστικό Κανονισμό, στον τομέα της ενέργειας ορίζεται ένα χαμηλό κατώφλι 100gCO₂e/kWh κάτω από το οποίο οι τεχνολογίες παραγωγής ενέργειας θεωρούνται «βιώσιμες». Αυτό εξαιρεί τον άνθρακα και το ΦΑ από τον χαρακτηρισμό τους ως «βιώσιμες» ακόμη και αν εφαρμόζουν την τεχνική της δέσμευσης και αποθήκευσης άνθρακα. Επίσης, τίθεται το όριο εκπομπών 270CO₂g/kWh πάνω από το οποίο οι τεχνολογίες ενέργειας θεωρείται ότι προκαλούν σημαντική βλάβη στο περιβάλλον. Αξίζει να σημειωθεί ότι στον εν λόγω εκτελεστικό Κανονισμό²⁶ το ΦΑ και η πυρηνική ενέργεια δεν περιλαμβάνονται στον κατάλογο των βιώσιμων επενδύσεων, παρά τις έντονες πιέσεις που ασκήθηκαν από 8 πρωθυπουργούς Κ-Μ μεταξύ των οποίων ήταν και ο Έλληνας πρωθυπουργός.

²⁴ Βλ. ενδεικτικά, M. Saunio et al., The Global Methane Budget 2000-2017, *Earth Systems Science Data*, 12, 1561-1632, 2020. Επίσης, R.B. Jackson et al., Increasing anthropogenic methane emissions arise equally from agricultural and fossil fuel sources, 2020 *Environmental Research Letters*, 15 071002

²⁵ Βλ. ενδεικτικά, International Institute for Sustainable Development, *Doubling Back and Doubling Down: G20 scorecard on fossil fuel funding*, 2020. Επίσης, UNEP, *Emissions Gap Report*, 2020. UNEP et al. *The Production Gap*, 2020

²⁶ Βλ. The EU Taxonomy Climate Delegated Act, C(2021) 2800/3, 21.4.2021.

Τέλος, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η όποια ενεργειακή μετάβαση απαιτεί και ένα πλήρες νομικό πλαίσιο που θα καθορίζει τους κανόνες υλοποίησής της δεδομένου ότι είναι αναγκαία η στήριξη των ΑΠΕ οι οποίες, έχοντας ένα διευρυμένο ρόλο σε σχέση με το παρελθόν, θα πρέπει να λειτουργήσουν σε ένα νέο τοπίο ενεργειακής μίξης. Είναι λοιπόν αναγκαίο να μεταφερθεί ολοκληρωμένα στο εσωτερικό Δίκαιο η νέα Οδηγία για τις ΑΠΕ (2018/2001) διότι υπάρχουν σημαντικές προβλέψεις, όπως π.χ. σχετικά με την υποχρέωση των Κ-Μ να διασφαλίσουν τη σταθερότητα της χρηματοδοτικής στήριξης, να καθορίσουν τους όρους για τους αυτοκαταναλωτές ενέργειας από ΑΠΕ και για τις ενεργειακές κοινότητες ή να καθορίσουν τα κριτήρια αειφορίας σε ό,τι αφορά τα βιοκαύσιμα, τα βιορευστά και τα καύσιμα βιομάζας, κλπ²⁷. Επίσης, θα πρέπει να θεσπιστεί επείγοντως ο εθνικός κλιματικός νόμος στον οποίο θα περιλαμβάνονται οι νομικά δεσμευτικοί στόχοι αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης σε συνάρτηση με τον ευρωπαϊκό κλιματικό νόμο που πρόκειται να ολοκληρωθεί τον ερχόμενο Ιούνιο (αρκετά Κ-Μ έχουν ήδη εθνικούς κλιματικούς νόμους).

Ο άξονας του ΕΣΑΑ σχετικά με την αειφόρο χρήση των πόρων, την ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας

Ο εν λόγω άξονας αποτελεί ένα σύμφυρμα δράσεων χωρίς εσωτερική συνοχή (από την προστασία των υδάτινων πόρων στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και από την κυκλική οικονομία στην πολιτική προστασία και στη διαχείριση φυσικών καταστροφών) η οποία συνοχή επιβάλλεται από τον Κανονισμό 2021/241 (άρθρο 17). Έτσι, προβλέπονται επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις πλήρως ασύνδετες μεταξύ τους, όπως η αναβάθμιση της ύδρευσης με τα έργα ανάπτυξης στον τομέα της πολιτικής προστασίας ή η ανάπτυξη αρδευτικών έργων με την ανάπτυξη εξοπλισμού πολιτικής προστασίας. Εκείνο όμως που λείπει παντελώς είναι ότι οι προτεινόμενες οικονομικές δραστηριότητες δεν περιλαμβάνουν λύσεις προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή που αποτρέπουν ή περιορίζουν α) τον αρνητικό αντίκτυπο της κλιματικής αλλαγής στην οικονομική δραστηριότητα για συγκεκριμένη τοποθεσία και συγκεκριμένο πλαίσιο ή β) τον πιθανό αρνητικό αντίκτυπο της κλιματικής αλλαγής στο περιβάλλον στο πλαίσιο του οποίου ασκείται η οικονομική δραστηριότητα (άρθρο 11 του Κανονισμού για την ταξινόμηση).

²⁷ Η ανάγκη νομικά δεσμευτικών ρυθμίσεων για την πράσινη μετάβαση επισημαίνεται από το σύνολο της σχετικής επιστημονικής αρθρογραφίας. Βλ. Ενδεικτικά, S. Kulovesi & S. Oberthur, Assessing the EU's Climate and Energy Policy Framework, RECIEL. 2020;29:151-166. E. Webster, Transnational legal processes, the EU and RED II: Strengthening the global governance of bioenergy, RECIEL. 2020;29:86-94.

Ειδικότερα, όλες οι ως άνω οικονομικές δραστηριότητες, που περιλαμβάνονται στο ΕΣΑΑ, θα πρέπει να περιλαμβάνουν «λύσεις προσαρμογής» που να μην επηρεάζουν αρνητικά τις προσπάθειες προσαρμογής ή το επίπεδο ανθεκτικότητας στους κλιματικούς κινδύνους άλλων ανθρώπων ή άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων και να είναι συμβατές με τις προσπάθειες προσαρμογής σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο κλπ²⁸. Με βάση τα παραπάνω, οι προτεινόμενες στον εν λόγω άξονα δράσεις (επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις) δεν έχουν σχέση με τις λύσεις προσαρμογής όπως αυτές περιλαμβάνονται στην πολιτική της ΕΕ, όπου επισημαίνεται ο σημαντικός ρόλος των Κ-Μ στις δράσεις προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή²⁹. Μεταξύ αυτών των δράσεων είναι, η ενίσχυση της επιστημονικής έρευνας για να καλυφθεί το κενό γνώσης που υπάρχει στο συγκεκριμένο πεδίο, η δημιουργία μηχανισμών παρακολούθησης και αξιολόγησης των μέτρων προσαρμογής, η προώθηση και εφαρμογή στηριζόμενων στη φύση λύσεων (nature-based solutions) για προσαρμογή με τη δημιουργία πράσινων υποδομών (προστασία και αποκατάσταση υγροτόπων και παράκτιων οικοσυστημάτων, ενίσχυση της πολυλειτουργικής γεωργίας, προστασία των δασών Natura 2000, δημιουργία πράσινων χώρων στις πόλεις κλπ)³⁰.

Σε ό,τι αφορά τα μέτρα προστασίας της βιοποικιλότητας που περιλαμβάνονται στο ΕΣΑΑ, αυτά είναι επιφανειακά, ασύνδετα μεταξύ τους, ελάχιστα έως καθόλου φιλόδοξα, στην ουσία δηλαδή σχεδόν ανύπαρκτα. Ειδικότερα, στον οικείο άξονα του ΕΣΑΑ (1.4.) οι δράσεις για την προστασία της βιοποικιλότητας περιλαμβάνουν έργα αναδάσωσης ύψους 224 εκατ. ευρώ και μερικότερα έργα όπως η δημιουργία μονοπατιών, η αποκατάσταση αναβαθμίδων, η δημιουργία μουσειακών χώρων, η δημιουργία συστήματος παρακολούθησης ειδών και προστατευόμενων περιοχών ύψους 100 εκατ. ευρώ. Πέρα από το γεγονός ότι η συγκεκριμένη επιλογή στερείται της αρμόζουσας σοβαρότητας (αν εξαιρέσει κανείς ίσως το σχέδιο αναδάσωσης) δεν περιέχει κανένα μέτρο για να αντιμετωπιστεί η μεγάλη κρίση βιοποικιλότητας στην Ελλάδα, κρίση άλλωστε που παρατηρείται σε όλα τα Κ-Μ³¹. Στα παραπάνω θα πρέπει να προστεθούν, η κατάργηση των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών (ν. 4685/2020) με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ούτε η ελάχιστη προστασία τους, όπως επίσης και η «σαλαμοποίηση» των προστατευόμενων περιοχών (ν. 4782/2021) που αποσκοπεί στο να επιτραπούν, κατά παρέκκλιση, τα λεγόμενα «ήπια αναπτυξιακά έργα» χωρίς να γνωρίζουμε εν προκειμένω τι σημαίνει «ήπια».

²⁸ The EU Taxonomy Climate Delegated Act, C(2021) 2800/3, 21.4.2021.

²⁹ EC, Forging a climate-resilient Europe-the new EU Strategy on Adaptation to Climate Change, COM(2021) 82 final, 24.2.2021.

³⁰ Ibid.

³¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η κατάσταση της φύσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, COM(2020) 635 final, 15.10.2020. EEA Report No 10/2020, State of nature in the EU.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η κρίση στη βιοποικιλότητα και η κρίση του κλίματος είναι αλληλένδετες καθώς η κλιματική αλλαγή επιταχύνει την καταστροφή της βιοποικιλότητας ενώ η απώλεια της τελευταίας αποτελεί μια από τις βασικές αιτίες της κλιματικής αλλαγής. Η φύση, λοιπόν, είναι ζωτικής σημασίας σύμμαχος στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής καθώς ρυθμίζει το κλίμα και, κατά συνέπεια, η προστασία και η αποκατάσταση των υγροτόπων και των παράκτιων οικοσυστημάτων, των δασών και γεωργικών εδαφών, θα είναι ουσιαστικής σημασίας για τη μείωση των εκπομπών και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή³².

Ειδικότερα, οι δράσεις για τη βιοποικιλότητα θα πρέπει να περιλαμβάνουν μέτρα που θα αποβλέπουν στη σταθεροποίηση και αποκατάσταση οικοσυστημικών λειτουργιών [Π.χ. διατήρηση φυσικών περιοχών κλιματικής σταθεροποίησης (CSAs)], στη διατήρηση και αποκατάσταση η των προστατευόμενων περιοχών που έχουν υποβαθμιστεί ή καταστραφεί (π.χ. οι περιοχές που αναπτύσσονται εξορυκτικές δραστηριότητες), στη διατήρηση και αποκατάσταση επιφανειακών υδάτων (π.χ. προστασία και αποκατάσταση παρόχθιων οικοτόπων κατά μήκος των ποταμών), στη διατήρηση και προστασία θαλάσσιων οικοσυστημάτων (π.χ. πλήρης προστασία όλων των κρίσιμων θαλάσσιων οικοτόπων), στην ανάπτυξη σχεδίων διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών κλπ³³.

Άλλωστε, σύμφωνα με τον Κανονισμό για την ταξινόμηση (άρθρο 15) οι περιλαμβανόμενες στο ΕΣΑΑ δράσεις θα πρέπει να συμβάλουν σημαντικά στην προστασία και την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων μέσω, μεταξύ άλλων, α) της προστασίας και της αποκατάστασης των οικοσυστημάτων, β) της βιώσιμης χρήσης και διαχείρισης της γης, γ) των βιώσιμων γεωργικών πρακτικών, δ) των πρακτικών και χρήσεων δασών που αναχαιτίζουν ή προλαμβάνουν την υποβάθμιση των οικοσυστημάτων ή την απώλεια οικοτόπων. Με βάση τα ως άνω, η έλλειψη τέτοιων μέτρων από το ΕΣΑΑ δεν φαίνεται να είναι συμβατή με τις ρυθμίσεις του άρθρου 15 του Κανονισμού για την ταξινόμηση.

Άλλωστε, σύμφωνα με τον Κανονισμό για την ταξινόμηση (άρθρο 15) οι περιλαμβανόμενες στο ΕΣΑΑ δράσεις θα πρέπει να συμβάλουν σημαντικά στην προστασία και την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων μέσω, μεταξύ άλλων, α) της προστασίας και της αποκατάστασης των οικοσυστημάτων, β) της βιώσιμης χρήσης και διαχείρισης της γης, γ) των βιώσιμων γεωργικών πρακτικών, δ) των πρακτικών και χρήσεων δασών που αναχαιτίζουν ή προλαμβάνουν την υποβάθμιση των οικοσυστημάτων ή την απώλεια οικοτόπων. Με βάση τα ως άνω, η έλλειψη τέτοιων μέτρων από το ΕΣΑΑ δεν φαίνεται να είναι συμβατή με τις ρυθμίσεις του άρθρου 15 του Κανονισμού για την ταξινόμηση.

³² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030, COM(2020) 380 final, 20.5.2020.

³³ E. Dinerstein et al. A Global Deal For Nature: Guiding principles, milestones, and targets, Science Advances, 2019; 5 : eaaw 2869. Επίσης, S. Diaz et al. Set Ambitious goals for biodiversity and sustainability, Science, Vol. 370, Issue 6515, 23 October 2020, pp. 411-413.

Στον ίδιο άξονα του ΕΣΑΑ (1.4.) γίνεται αναφορά στη μεταρρύθμιση για την κυκλική οικονομία η οποία, όμως, περιορίζεται στο γενικό στόχο μείωσης στο 10% των αποβλήτων στους χώρους υγειονομικής ταφής μέχρι το 2030 και αύξησης του ποσοστού ανακύκλωσης κατά τουλάχιστον 55% μέχρι το 2025, χωρίς να αναφέρεται σε συγκεκριμένα μέτρα υλοποίησης/επίτευξης του στόχου. Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η διαχείριση των αποβλήτων στην Ελλάδα κατατάσσεται στις χειρότερες στην ΕΕ καθώς χαρακτηρίζεται από υψηλά ποσοστά υγειονομικής ταφής (περίπου 80-85 %) και χαμηλά ποσοστά ανακύκλωσης (15-20%), το αντίθετο με αυτό που συμβαίνει στη συντριπτική πλειοψηφία των Κ-Μ της ΕΕ. Η κυβέρνηση, συνεχίζοντας την πολιτική των προκατόχων της επιμένει, ακόμη περισσότερο μάλιστα, στη διαχείριση των σύμμεικτων αποβλήτων μέσω των μεγάλων μονάδων που λειτουργούν υπό μορφή ΣΔΙΤ. Γνωρίζουμε ότι αυτός ο προσανατολισμός είναι η βασική αιτία για την πολύ κακή διαχείριση των αποβλήτων στη χώρα. Θα έπρεπε, λοιπόν, η κυβέρνηση να εντάξει στο ΕΣΑΑ έργα που θα αποσκοπούν και θα εγγυώνται την μεγάλη αύξηση των δράσεων προετοιμασίας για επαναχρησιμοποίηση, ανάκτηση, ανακύκλωση και διαλογή στην πηγή. Αντ'αυτού συνεχίζει τα φαραωνικά έργα διαχείρισης τα οποία δεν μπορούν να επιτύχουν τους παραπάνω στόχους. Απλώς στηρίζουν τις μεγάλες εταιρίες που δραστηριοποιούνται στο χώρο, υλοποιώντας τις ταξικές πολιτικές της και στο ζήτημα αυτό.

Περαιτέρω, σύμφωνα με τον Κανονισμό για την ταξινόμηση (άρθρο 13), οι περιλαμβανόμενες στο ΕΣΑΑ δράσεις θα πρέπει να συμβάλουν σημαντικά στη μετάβαση στην κυκλική οικονομία μέσω, μεταξύ άλλων, α) της μείωσης της χρήσης πρωτογενών πρώτων υλών και της επαναχρησιμοποίησης των προϊόντων, β) της ενίσχυσης της χρήσης δευτερογενών πρώτων υλών, γ) του περιορισμού της παραγωγής αποβλήτων από την εξόρυξη ορυκτών, δ) της ενίσχυσης της προετοιμασίας για την επαναχρησιμοποίηση, ε) της ανάπτυξης υποδομών κατάλληλων για την πρόληψη, την προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση, στ) της ελαχιστοποίησης της αποτέφρωσης των αποβλήτων και της αποφυγής διάθεσης για υγειονομική ταφή. Όπως γίνεται αντιληπτό, απαιτείται μια συνολική αλλαγή παραδείγματος στη διαχείριση των αποβλήτων για να επιτευχθεί ο στόχος της μετάβασης προς την κυκλική οικονομία η οποία, σημειωτέον, συνιστά μία από τις βασικές προϋποθέσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής³⁴. Με βάση τα ανωτέρω, η έλλειψη τέτοιων μέτρων από το ΕΣΑΑ δεν φαίνεται να είναι συμβατή με τις ρυθμίσεις του άρθρου 13 του Κανονισμού για την ταξινόμηση.

³⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, COM(2019) 640 final, 11.12.2019. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ένα νέο σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία, COM(2020) 98 final, 11.3.2020.

Τέλος, μία σημαντική παράλειψη του ΕΣΑΑ είναι αυτή σχετικά με τον γεωργικό τομέα και την αγροτική παραγωγή, καθώς η γεωργία ευθύνεται για το 10,3% των εκπομπών ΑτΘ (στην ΕΕ) με σχεδόν το 70% των εκπομπών αυτών να προέρχεται από την κτηνοτροφία. Για το λόγο αυτό η ΕΕ επεξεργάστηκε τη στρατηγική «από το αγρόκτημα στο πιάτο», η οποία καθορίζει μια νέα προσέγγιση για την επίτευξη της μείωσης των ως άνω εκπομπών. Όπως ρητά αναφέρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η νέα αυτή στρατηγική βρίσκεται στο επίκεντρο της Πράσινης Συμφωνίας³⁵. Τα συστήματα τροφίμων στην ΕΕ αποτελούν έναν από τους βασικούς παράγοντες της κλιματικής αλλαγής και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Κατά συνέπεια, είναι ανάγκη να υπάρξει αλλαγή του υπάρχοντος μοντέλου μέσω μεταρρυθμίσεων προς την κατεύθυνση της ανθρακοδεσμευτικής γεωργίας, της κυκλικής οικονομίας βιολογικής βάσης, της μείωσης της χρήσης χημικών φυτοφαρμάκων και άλλων γεωργικών πρακτικών συμβατών με την αγροοικολογία.

Συμπεράσματα

Οι πρόσφατες κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής ως προς την εφαρμογή της ΑΜΠΣΒ στην επιλογή των έργων προς χρηματοδότηση, είναι προς τη σωστή κατεύθυνση και πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη από τα Κ-Μ³⁶. Σε κάθε περίπτωση όμως για να αποτραπεί ή να μειωθεί ο οποιοσδήποτε κίνδυνος χρηματοδότησης έργων που δεν είναι συμβατά με το σχέδιο για την πράσινη μετάβαση, χρειάζεται η ενεργός παρακολούθηση της επιλογής και της υλοποίησης των έργων εκ μέρους των πολιτών (μέσω των οργανώσεών τους) και των κομμάτων αλλά και η υπεύθυνη δράση της διοίκησης. Άλλωστε, θα πρέπει να γίνει συνείδηση όλων ότι τόσο ο ΜΑΑ όσο και το ΠΔΠ θα συμβάλουν αποφασιστικά στη διαμόρφωση ενός νέου κοινωνικού και οικονομικού μοντέλου ικανού να απαντήσει στις προκλήσεις της περιβαλλοντικής, κοινωνικής και οικονομικής κρίσης. Και ένα τέτοιο μοντέλο θα πρέπει να στηρίζεται στην εμβάθυνση της δημοκρατίας και στην κοινωνική συνοχή έτσι ώστε κανένας ευρωπαίος πολίτης να μην μείνει στο περιθώριο. Αυτό, άλλωστε, είναι το κύριο πολιτικό διακύβευμα για τις δεκαετίες που έρχονται.

³⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Από το αγρόκτημα στο πιάτο. Μια στρατηγική για ένα δίκαιο, υγιές και φιλικό προς το περιβάλλον σύστημα τροφίμων, COM(2020) 381 final, 20.5.2020.

³⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Από το αγρόκτημα στο πιάτο. Μια στρατηγική για ένα δίκαιο, υγιές και φιλικό προς το περιβάλλον σύστημα τροφίμων, COM(2020) 381 final, 20.5.2020.

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΕΝΑ Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

